

KÜLSŐVAT KÖZSÉG TÖRTÉNETÉRE VONATKOZÓ OKLEVELES ADATOK A XV–XVI. SZÁZADBÓL

Külsővat község Veszprém megye pápai járásának Vas megyével szomszédos nyugati határán fekszik, a Marcal folyó jobb partján. Neve a *Vot* személynévből ered.¹ Árpád-kori történetére – írott forrásból – nincs adatunk.² A helységnévre utaló *Wot*, *Vod* névalakkal Anjou-kori oklevelekben, a *Vot* helységnévvel 1488-ban egy vatikáni forrásban találkozunk.³ A XV–XVI. századi okleveles adatok a következő problémák megoldását teszik lehetővé:

1. A Vas megyei Váti (Wathi, Vathi, Vály, Válti) család itteni birtoklásával kapcsolatosan a falu nevének *Vat* alakban való rögzülése a *Vot* névformával szemben.
2. A község okleveles adatainak elkülönítése a Vas megyei *Vát* és a Baranya megyei *Nagyvát* településekre vonatkozó okleveles adatoktól.
3. Az Antiochiai Szt. Margitról elnevezett plébániatemplom középkori apátsági eredetére vonatkozó hagyomány forrásainak vizsgálata és a Vatikáni Levéltárban lévő adat feldolgozása a középkori plébániatemplomról.

A falu nevének Wath névalakja a Vas megyei nemesek universitasához tartozó Wath-i család birtokmegosztásával kapcsolatos 1438-ból.⁴ Ez az adat a község jelenleg legkorábbi okleveles említése. Az eddig számon tartott 1444-es oklevél, nem a Veszprém megyei Vatra, hanem a Vas megyei Vátra vonatkozik.⁵

Bónis György a Wath-i családhoz tartozónak véli Clemens Ladislai literati de Nagwath kancelláriai jegyzőt. „... 1453-ból ismert ... protonotarius... Váti László... Nem lehetetlen, hogy testvére volt Váti Mihály kormányzó kancellárnak: fia kancelláriai jegyző lett Mátyás udvarában.”⁶ A Baranya megyei Nagyváty (Váty) községről elnevezett Nagyváti, Váti (Nagwath, Wath) család mindkét névalakban előfordul forrásainkban.⁷ Abban az esetben, ha Váti László a Nagwath-i (Wath-i) családhoz tartozott, akkor nem kizárt, hogy Nagyváti Kelemen (Clemens Ladislai literati de Nagwath) valóban a fia. Ugyanakkor azonban nem lehetett Váti (Wath-i) Mihály testvére, a Vas és Veszprém megyében birtokos család tagja. A csa-

ládnevek esetében mindig a hivatkozott forrás eredetiben való vizsgálata szükséges a kérdéses helynévvel való azonosításhoz. A latin szövegben lévő latinos helyesírással közölt helységnév vagy név önkényes magyarosítása félreértéseket okoz. Így nem fogadható el az az állítás sem, hogy Váti Mihály kancellár egyik oklevele, amelyet Nagyváton adott ki, a Veszprém megyei Vaton kelt 1448-ban.⁸

A plébánia legrégebb anyakönyvének (1743–1765) előzéklapján olvasható bejegyzés azt a hagyományt rögzítette, hogy a községben apátsági egyház (ecclesia abbatialis) állt. Ennek romjaiból építették fel a jelenlegi templomot 1794-ben, amit 1796. júl. 13-án Antiochiai Szt. Margit tiszteletére szenteltek fel.⁹ Simonfi Szolán ferences, plébániai adminisztrátor 1798-ban pro memoriában foglalta össze a templom és a község történetére vonatkozó – a kor történelemszemléletén alapuló – feltevéseit. A templom középkori védőszentjét ugyan nem ismerte, de a jelenlegi titulusból visszakövetkeztetve úgy gondolta, hogy Pázmány Péter titulus és rendi megjelölés nélküli „Whod viguit 1219” tétele vonatkoztatható Külsővatra.¹⁰ Így az apátság alapítója vagy II. Béla lett volna, aki szívesen időzött a közeli Ság hegyen, vagy II. András, aki a jeruzsálemi zarándokútról Antiochiai Szt. Margit fejereklyéjét is magával hozta. Érveit Pacher Donát 1912-ben elfogadhatatlannak ítélte.¹¹ A legújabb kori rendtörténeti munkákban sem található bizonyíték, sem Pázmány, sem Simonfi feltételezéseinek azonosítására.¹² Így az írott történeti források alapján a templom Árpád-kori apátsági jellege nem bizonyítható. Simonfi Szolán történeti fejtegetése csak abban helytálló, hogy Antiochiai Szt. Margit fejereklyéjét II. András hozta Magyarországra.¹³

Antiochiai Szt. Margit középkori magyarországi tisztelete Álmos herceg 1107-ben tett szentföldi zarándoklatára nyúlik vissza. Ő alapította a szent tiszteletére a meszesi monostort és a dömösi prépostságot 1108-ban. II. András kereszteshadjárata (1218) után elsősorban nemzetségi monostorok épültek a tiszteletére. A már meglévő hahóti (XI. sz.) mellett, a garábi bencés (1234), a pornói ciszterci (1234) apátság, a

hatvani premontrei prépostság (1240 előtt) védőszentje lett Antiochiai Szt. Margit a XIII. században. A XIV–XV. századtól plébániai egyházak, kápolnák titulussai, oltárállítások, falképciklusok, táblaképek tanúskodnak tiszteletéről.¹⁴

Antiochiai Szt. Margit, a tizennégy segítőszent és a középkor négy legtöbbször tartott szűz vértanúinak (virgines capitales) egyike, Ágota, Dorottya, Katalin mellett. Legendája a középkor egyik kedvelt olvasmánya volt, a legtöbb magyar nyelvű kódexben is olvasható. Leggyakrabban sárkánnyal ábrázolták, utalva legendájának arra az eseményére, amikor keresztjével legyőzte a sárkány képében megjelenő sántát.¹⁵ Liturgikus tisztelete az egész középkori Magyarországon egységes volt. Népszerűségét az is bizonyítja, hogy a középkori egyházi naptárban júl. 13-i ünnepe külön magyar hagyomány,¹⁶ amit a mai napig őriz a magyar katolikus egyház.¹⁷ Tiszteletének törés nélküli továbbélését bizonyítja az is, hogy ünnepeire magyar nyelvű verses egyházi éneket is szereztek, amely kéziratok XVII–XVIII. századi, a Dunántúlon fennmaradt kántorkönyvekből ismert.¹⁸ A népi hitvilágban is jelentős helyet foglalt el, mint a szülő nők segítője.¹⁹ Margit latin neve (Margaritha) gyöngyöt jelent, és ennek a középkorban gyógyító erőt tulajdonítottak. Ehhez köthető a „Szűz leán Szen’Margit imáccsága” c. archaikus népi imádság, amelyhez a középkori templomokban fennmaradt legendaábrázolások is ihlető és emlékeztető forrásul szolgálhattak.²⁰

A török hódoltság idején számos tiszteletére szentelt középkori templom elpusztult a falvakkal együtt. Az újjáépített és nevét viselő templomok többsége azonban középkori helyi hagyományokkal rendelkezett.²¹

Ugyanez történt Külsővaton is. A falu a középkorban – a kemenesaljai esperességgel – a győri egyházmegyéhez tartozott. A XIV. századi pápai tizedjegyzékekben a győri egyházmegye nem szerepel, ezért szinte alig tudunk valamit a középkori győri egyházmegyei plébániákról. Így különös értéke van annak az adatnak, ami a pápai kérvénykönyveknek a Vatikáni Levéltárban őrzött sorozatában maradt fenn 1488-ból. A győri egyházmegyéhez tartozó Vot Szt. Margit egyháznak rektora, Antonius Stephani cantor acolitus pappá szentelésének engedélyezését kéri VIII. Ince pápától.²²

A középkorban egyházi előírások szabályozták, hogy kit szentelhetett pappá a püspök. Egyes tiltó akadályok esetén adhatott felmentést a püspök is, de a súlyosabb esetekben a pápához kellett folyamodni. Ez a pápai kancelláriába benyújtott kérvény (supplicatio) formájában történt. Akkor is pappá szentelési kérelmet kellett benyújtani, ha a lelkipásztorkodás anyagi feltételeit biztosító javadalmat a kérvényező már elnyerte, de még nem volt pappá szentelve. Ebben az esetben egy éven belül pappá kellett szenteltetnie magát, máskülönben a javadalmat elvesztette.²³ Ez lehetett az indító oka a vati egyház rektorának is.²⁴ Általá-

ban egy falusi egyház javadalma nem volt nagy, a XV. században sok helyen a falu tizedének a tizenhatodát kapták a falusi lelkipásztorok.²⁵

Vat lelkipásztoráról (rector parochialis ecclesiae) megtudjuk a kérvényből, hogy acolitus, tehát az ún. kisebb rendeket már felvette. A pappá szentelés előfeltételei a következők voltak: írni-olvasni tudás, feddhetetlen élet és a papi hivatás gyakorlatában való jártasság. Ezen a középkori papnevelési viszonyok alapján azt kell érteni, hogy az ún. kisebb papi rendeket felvett személyek már kisegítő lelkipásztori tevékenységet végeztek, mintegy a gyakorlatban sajátították el a papi hivatást. Alkalmasságukat végül háromnapos vizsgán kellett bizonyítaniuk a püspök vagy az általa megbízott főesperes előtt.²⁶ A liturgikus cselekmények (mise, szentségek kiszolgáltatása, temetés stb.) végzéséhez legalább két liturgikus kódexre szüksége volt a falusi papnak is. (Missale, agenda.) Ez azt jelenti, hogy 1488-ban legalább ennek a két kódexnek a vati plébánián is lennie kellett.²⁷

Antonius filius Stephani cantor acolitus megnevezéséből jó indokkal feltételezhetjük, hogy megfelelő énekhanggal (cantor) rendelkezett, és így a liturgikus cselekmények énekes részeit is el tudta végezni. Ezzel a hívek lelki élményét is növelte. István fia Antal lelkészi működése összefüggésben volt a falu anyagi helyzetével. Mivel Wath az 1488-ból származó Veszprém megyei adóösszeírás szerint 18 forint adót fizetett, el tudta tartani egyházának papját is.²⁸

A falu a török idők alatti nyomorúságos helyzetében nevében őrizte középkori templomának hagyományát. 1551-ben *Eg hazas Wath, aliter Alsowath*, 1670 körül *Külső* vagy *Egyházos Vath* néven említették.²⁹ A török kiűzése utáni újjáépítés szükségessé tette a középkori egyházmegyéik határainak a módosítását. 1777-ben a szombathelyi püspökség létrehozásakor a győri egyházmegyéhez tartozó Veszprém megyei falvakat a veszprémi egyházmegyéhez csatolta Mária Terézia.³⁰

Az 1794-ben épült, és 1796. júl. 13-án Antiochiai Szt. Margit tiszteletére felszentelt külsővati plébánia-templom a Vatikáni Levéltár adata alapján tehát a középkori Szent Margit *plébániai* egyház alapjaira épült. Koppány Tibor szerint tornya és hajója valószínűleg középkori eredetű.³¹

MELLÉKLET

VESZPRÉM MEGYE ADÓÖSSZEÍRÁSA 1488-BÓL

Wath Johannis Wathij f[loren]orum xvij s[o]ll[vi]t
MOL DI. 28340 f.5. A bal hasábban, felülről a harmadik sorban

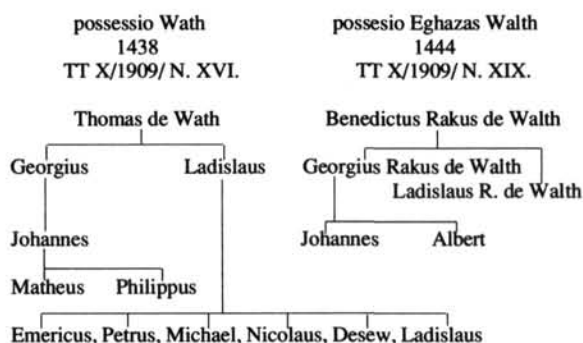
JEGYZETEK

1. KISS L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára. 1980. 358. – A Vált–Vát névmagyarozat a Vas megyei Vát község helynevének eredetére ad értelmezést. Ld. PAIS D.: Keresztnévből származó személy és helyneveink. Magyar Nyelv 9. 1913. 32. Vö. 5. jegyzet.
2. Győrffi Györgynek köszönöm szíves szóbeli közlését.
3. Deseu filius Chaak de Wot. 1335. jún. 26. Ajka birtokosztásánál. Ld. Hazai okmánytár IV. Győr 1867. 154. – Petrus filius Deseo de Vod. Homo regius. 1374. Id. Fejér, G. op. cit. IX/4. 593. – Ld. 22. jegyzet.
4.
 - a. 1438. jan. 21. Wath (in fluvio Marchal) birtoklásában Johannes de Wath és Ladislaus de Wath fiai: Michael, Petrus, Emericus megegyeznek. SÖRÖS P.: A Pannohalmán őrzött Garyu levéltár kiadatlan oklevelei. Történelmi Tár 10. 1909. N. XVI. 240–243. (A továbbiakban TT)
 - b. A Vas megyei nemes Vathi (Wathi, Váti, Válti, Vály) család több dunántúli megyében, de elsősorban Vas, Veszprém, Zala vármegyékben rendelkezett részirtokokkal. CSÁNKI D.: Magyarország földrajza a Hunyadiak korában. II. Budapest 1891., III. Budapest 1897. A továbbiakban Csánki II. Csánki III. CSÁNKI II. 809, 836, 856, 857. CSÁNKI III. 155, 193, 259, 586. Zsigmond-kori Okmánytár. Összeáll. Mályusz Elemér. II/1–2. MOL kiadványai. II. Forráskiadványok 3–4. Budapest 1958. 2753, 2823. (A továbbiakban ZSOK). A Vas

megyei nemesek universitasába tartozó Vath-i László, Zsigmond familiárisa, 1409. márc. 22. ZSOK II/2. 6672. Fiai közül Mihály, Hunyadi János kormányzó kancellárja. BÓNIS Gy.: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Budapest 1971. 165. Ladislaus de Wath fiai: Michael, Petrus, Emericus, Nicolaus, Desew és Ladislaus a veszprém megyei Wath birtokosai Georgius de Wath fiával Johannes de Wathal és annak fiaival. (Matheo et Philippo filiis suis.) ld. Sörös P. op.cit. N. XVI. 242. 1473-ban Johannes de Wath családja az egyedüli birtokos Wath birtokában. Zápolya István Kup birtokába való beiktatásakor a szomszédmeghallgatáskor „filii Johannis de Wath.” Ld. MOL DI. 26066. 1483-ban szomszéd birtokosként vesz részt Johannes de Wath az óbudai káptalan Dabrony birtokbeiktatásában. Ld. MOL DI. 18805. 1488-ban az egyedüli birtokos Johannes de Wath. Veszprém megye adóösszeírása Ld. MOL DI. 28340. Miután Johannes de Wath 1495-ben utód nélkül halt meg, Vas megyei birtokait Ulászló elajándékozta. Ld. Csánki II. 857. A Vátiak Vas megyei (Tótfalu, Merse) és Veszprém megyei (Wath, Gergely, Uzsa, Hosszútóti) birtokrészeiben 1516-ban és 1523-ban már a Hosszútótiak a birtokosok. Ld. Csánki II. 828. Hazai Okmánytár 5. Győr 1873. 425. Wath község 1635-ig a Hosszútótiak egyedüli birtokában maradt. Ekkor osztoztak más nemes családokkal. Ld. Veszprém megye helytörténeti lexikona

kona. Szerk. Ila Bálint, Kovacsics József. Budapest 1964. I. 236.

5. A Váti (Váltyi, Vályi) család a Vas megyei Váton (Terra Walth, Thapanwalth) 1444-ig volt részirtokos. Ld. Csánki II. 807, 856. A család a változó helyesírású magyar névalakjai ellenére (Váthi, Wathi, Váti) a Veszprém megyei Váton és a Vas megyei Váton lévő birtoklásai a középkori latin helyesírás alapján egyértelműen megkülönböztethetők. A Vas megyei Vát középkori helyesírása az Anjou-kortól Walch, a XV. században mindig Walth. Ld. Csánki II. 807. Így SÖRÖS Pongrác forráskiadásában: A Pannonhalmán őrzött Gaury levéltár kiadatlan oklevelei TT 10. 1909. N. XVI. vö. 4a. jegyzet, SÖRÖS P.: A Pannonhalmán őrzött Gaury levéltár Mátyás kori kiadatlan oklevele TT 11. 1910. N. XII. vonatkozik csak Váti (Wathi, Vathi) családra, a többi mind a Váton (Walth) birtokos Rakus de Walth családdal kapcsolatos. Vö. TT X/1909/N. XIX–XX, XXIV–XXVIII, TT XI/1910/N. II–III, VI–IX, XIV, XVI, XXII, XXV. Így nem Külsővatra vonatkozik az Egyházas Walth 1444-es okleveles említése. Vö. Magyarország Régészeti Topográfiája. 4. Veszprém megye régészeti topográfiája. A pápai és zirci járás. Szerk. Torma István. Budapest 1972. 135.

6. BÓNIS Gy.: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. 1971. 173. 116. jegyzet, 233. 73. jegyzet. – Váti (Wath-i) Lászlóra ld. 4b. jegyzet.
7. A Nagyváti (Váti) családra vonatkozó forrásokat a pécsi káptalan levéltárából ld. Csánki II. 565. Szintén a Baranya megyei Wath-i köznemesekre vonatkozik Zsigmond király oklevele 1421-ből a tizedfizetés alóli mentesítésre, és nem a Vas megyei Váti család nemességének bizonyítása. A Baranya megyei Vát (Váty) község ugyanis köznemeseké volt. Ld. Csánki II. 534. Vö. Bónis op.cit. 165. 89. jegyzet; A Nagyváti családra: Martinus Michael de Nag-Wath rector ecclesiae hospitalis B. Elisabeth viduae ecclesiae Quinqueecclesiensis. (1460). Ld. Annatae e regno Hungariae provenientes in Archivio Secreto Vaticano 1421–1536. Kiadta Körmeny József. A kiadást gond. és mut. összeáll. Körmeny Kinga és Holl Béla. Budapest 1990. N. 128. A Magyar Országos Levéltár kiadványai. II. Forráskiadványok 21.; Martinus Porkolab de Nagwath (1452). Ld. PESTY F.: Magyarország helységnevtára. MTAK Kézirattár Ms 19.; Antonius de Nagy-Várty, Antonius de Nagy-Váth protonotarius personalis praesentiae regiae (1557). Ld. PESTY op.cit.; Részünkről nem fogadjatjuk el a fenti adatok alapján a Vas megyei Wath-i és a Baranya megyei Wath-i (Nagwath-i) család azonosítását. Vö. Bónis op.cit. 233. 73. jegyzet, valamint ILON G.; SABJÁN T.: XV. századi cserépkályhák Külsővatról. Acta Musei Papensis. Pápai Múzeumi Értesítő 2. 1989. 117.; Nagyváty községre ld. GYÖRFFY Gy.: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Budapest 1987. I. 403–405.; 1326-tól Váty mellett Nagyváty is szerepel, ami két falu kialakulására mutat. Ld. Györffy op.cit. 405. – Névalakok: Wath (1428, 1436), Nagwath, Nagwagh, Wagh (1478), Nagwath, Wath (1491). Ld. Csánki II. 534.

8. Nagyvát helység latin nyelvi alakja nem volt ellenőrizhető, mert BÓNIS op.cit. 165. 90. jegyzetben a hivatkozott DL 45096 jelzetű oklevél nem a Váti Mihály által 1448-ban kiadott oklevél, hanem Mátyás király Budán, 1464-ben kelt oklevél. Erre az adatra nem lehet alapozni azt a feltevést, „hogy a fekvése miatt kedvezőbb helyzetű, tehát nagyobb lélekszámú és templomos Vátot neveztek Nagyvátnak. ...a fenti oklevelet éppen abban a házban állíttatta ki, (ti. Wath-i Mihály) ahol ... kályhák is állottak.” Ld. ILON–SABJÁN op.cit. 117. – A szerző által Vát néven jelölt község az általa ismert források alapján a Vas megyei Vát. Vö. ILON–SABJÁN op.cit. 137. 39./41. A Vas megyei Vát, a Baranya megyei Nagyvát és a Veszprém megyei Vát az eredeti okleveles adatok alapján világosan elkülöníthetők. Vö. 4, 5, 7. jegyzet.
9. Külsővát, róm. kat. plébánia. Anyakönyv I. 1743–1765. Előzéklapján: „Ecclesiae autem abbatiali sub Andrea II. vel Bela II. rege erecta et injuria temporum ac disturbio hostili nimis ruinatae successit ex fundamento nova cujus lapis fundamentalis depositus et anno 1793 die 24 Aprilis. Consummata autem aedificatio fuit anno 1794 die 29e Octobris ac demum neo erecta haec ecclesia in festo S. Margaritae V. et M. Anno 1796. die 13^a Julii solemniter est benedicta per Reverendissimum Dominum V. A. Diaconum Samuelem Ladislaidem Parochum Devotseriensem.”
10. „Ecclesia Matrix Külső-Vatiensis olim in cujus Sancti honorem fuerit fundata ignoratur... Regiam hanc quondam fuisse fundationem ipsi lapides ecclesiae muri quadrati innuere videntur. Insuper non est incredibile possessionem hanc Vhod quondam nuncupatam fuisse, et abbatiale hanc ecclesiam extitisse juxta testimonium Cardinalis Petri Pázmán, qui in Synodo Sua Tyrnaviensi folio 106. dicit: Abbataim Vhod A^o 1219 viguisse, et cujusnam ordinis fuerit, non liquet. „Pro memoria. Külső-Vat 1ma Junii A^o 1798. Külsővát, róm. kat. plébánia. Régi iratok. I. Vö. Acta et decreta synodi dioecesis Strigoniensis, autoritate Petri Pazmany archiepiscopi Strigoniensis celebratae Tyrnaviae. Posonii, 1629. RMNY II. 1448. f. 106. „Reperi in super abbatias aliquot in veteribus privilegiis et scripturis, quae cujusnam ordinis fuerint, non liquet.”
11. Simonfi Szolán elbeszélése a dömölki plébánia Decreta regia encyclica episcopalia ab anno 1777. c. könyvének végén is olvasható volt. Ennek alapján cáfolta adatait Pacher Donát. A hívfőkre való hivatkozáson túl „Még ezeknél is gyöngébb okokra támaszkodik, amikor azt hiszi, hogy itt Külső-Váton lehetett az uhodi kolostor, apátság, amelyről Pázmány beszélt.” PACHER D.: A dömölki apátság története. A pannonhalmi Szt. Benedek-rend története. 12/A. Budapest 1912. 82./3.
12. Apátságról lévén szó, csak a bencések és a ciszterciék jöhetnek számításba. Egyiküknél sem található adat. Vö. SÖRÖS P.: Az elenyészett bencés apátságok. A pannonhalmi Szt. Benedek-rend története. 12/B. Budapest 1912. „Pázmány Péter rendi jellegre, földrajzi fekvésre sokszor téves lajstroma a királyi kegyuraság adományozásán alapult”. Uo. 8. Pázmány adatainak megbízhatatlanságáról ld. HERVAY L. F.: Repertorium historicum ordinis Cisterciensis. in Hungaria. Bibliotheca Cisterciensis 7. Roma 1984. 21.
13. A Képes Krónika tanúsága szerint, a király a magával hozott ereklyékből, többek között Antiochiai Szt. Margitéból azoknak az egyházaknak adományozott, amelyek vezetői eléje jöttek. „Modo autem illas reliquias sanctas specialiter ille ecclesie habent, quarum prelati regi venienti obviam occurrerunt.” Scriptores rerum Hungaricarum. Ed. Szentpétery, E., I. Budapest 1937. 466. „... a királyné kancellárja a király elébe gyűjtötte mind az egyházak főpapjait. Aztán kiváltképpen csak azok az egyházak kapták meg a szent ereklyéket, melyek főpapjai a király elébe siettek.” Képes Krónika. Ford. Geréb László. Budapest 1971. 121–122.
14. Magyarország története. Előzmények és magyar történet 1242-ig. Szerk. Bartha Antal. I/2. Budapest 1987. 956, 116.;

- BÁLINT S.: Ünnepi kalendárium. II. Budapest 1977. 39–42.; HERVAY op.cit. 154.; OSZWALD F.: Adatok a magyarországi premontreiek Árpád-kori történetéhez. Művészettörténeti Értesítő 6. 1957. 242–243.
15. BÁLINT op. cit. 37.
 16. A Wolfenbüttelben őrzött XIII. századi magyarországi vonatkozású Psalterium kalendáriumában júl. 13-hoz írt megjegyzés: „secundum Hungaros”, azaz Margit júl. 13-i ünnepe a magyar szokás szerint. Ld. CSAPODI Cs.: XIII. századi magyarországi Psalterium Wolfenbüttelben. Magyar Könyvszemle 91. 1975. 234. Már a Pray kódex (1192–1195) kalendáriumában is júl. 13-án szerepel Margit. Ld. RADÓ P.: Libri liturgici bibliothecarum Hungariae et limitropharum regionum. Rev. et aucta et adlaboravit L. Mezey. Budapest 1973. 49.
 17. A világegyház júl. 20-án ünnepli. Vö. KÖRMENDY K.: Egy 1432-ből származó imádságoskönyv magyar vonatkozásai. In Tanulmányok a középkori magyar könyvkultúráról. OSZK 1989. 264.
 18. Régi magyar költők tára. XVII. század 15/A–B. Katolikus egyházi énekek. Sajtó alá rend. Stoll Béla. Jegyz. Holl Béla. 478.
 19. Bálint op. cit. 37.
 20. ERDÉLYI Zs.: Hegyet hágék, lőtőt lépék. Archaikus népi imádságok. Budapest 1976. 162., Vö. HOLL B.: Hozzászólás Dobozyné Erdélyi Zsuzsanna „Archaikus és középkori elemek népi szövegekben” c. előadásához. Ethnographia 82. 1971. 373–374.
 21. Külsővat környékén: Noszlop (1332), Döbrönte (1388). BÁLINT op.cit. 41–42. Somlóvásárhely (1511 előtt). KOPPÁNY T.: Középkori templomok és egyházas helyek Veszprém megyében. Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 6. 1967. 142. N. 150.
 22. BEKE A.: A VIII. Ince pápához intézett kérelmek fennmaradt 121 kötetének magyar vonatkozású részéről. Róma 1898–1899. MTAK Kéziratár Ms 4949/1. 17v. „Antonius Stephani acolith. rector paroch. ecclesiae S. Margarethae de Vot Jauriensis diocesis, supplicat pro promotione ad ordines sc.” Az adat eredeti jelzete: Cod. Supplicat. No 1112. X.A. IV. Inno. VIII. p. 124.
 23. LUKCSICS P.: XV. századi pápák oklevelei. I. V. Márton pápa (1417–1431). Olaszországi magyar oklevéltár I. Budapest 1931. 19–20.
 24. Mivel a kérvényről csak Beke Antal kivonata áll rendelkezésünkre, további feltételezések feleslegesek. Sajnos a Vatikáni Levéltár szupplikációs köteteinek forráskiadói közül egyedül Lukcsics Pál közölte a pappá szentelési kérelmeket. A kéziratban maradt gyűjtések közül pedig az idézett Beke Antal. Fraknói Vilmos gyűjtése annyit jegyez fel, hogy több megyére vonatkozó szentelési kérelem. Pl. MOL R szekció. 57. 2. cs. Tom. 1198/178–180. Ezzel pedig éppen a középkori falusi templomok és a lelkészek személye maradt ismeretlen.
 25. KARÁCSONY J.: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig. Budapest 1985. Tudománytár. 86.; Vat 1507-ben a tapolcafi districtushoz tartozott és 16 forint tizedet fizetett, amit a győri püspök keszői várának szolgáltatnak be. Ld. Conscriptio urbarii domus episcopatus Jauriensis cum possessionibus et redditibus. Budapest Egyetemi Könyvtár, Hevenesi gyűjtemény. Tom. VII. 342, 351.
 26. LUKCSICS op.cit. 20. Rectornak nevezték a kisebb plébániai (parochialis) egyház javadalmasát, papját, a falusi lelkészt. A plébános megjelölés a XV. században csak a nagyobb városokban működő papok megnevezése volt, akik a város egész tizedét megkapták. Ld. KARÁCSONY op.cit. 86.
 27. A jelentős anyagi értéket is képviselő kódexekről elsősorban elzálogosítással kapcsolatban értesülünk. Pl. 1415-ben a mihályfalvai egyház misekönyvének a zálogösszeg lefizetése utáni visszaadásáról intézkedik a győri püspök helynöke. Ld. BEDY V.: A győri székeskáptalan története. Győregyházmege múltjából III. Győr 1938. 320. A falusi egyházakban lévő kódexek számbeliségére való hivatkozásnak értékét a jelen esetben az növeli, ha figyelembe vesszük, hogy Veszprém megyében a középkorban 183 egyházas hely volt. Ez legalább 360 db falun használt liturgikus kódexet jelent. Vö. KOPPÁNY op.cit. 149. N. 183.
 28. Veszprém megye adóösszeírása DI. 28340 f.5.
 29. Veszprém megye helytörténeti lexikona op.cit. 236. A község Mohács előtti említését még 1507-ből ismerjük. Vááth, Vath néven találjuk a győri püspök keszői várához beszolgáltatott tizedek összeírásában. Ld. 25. jegyzet. – Vö. PESTY op.cit. MTAK Kéziratár Ms 19.
 30. HERMANN E.: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae. I. München 1973². 302.
 31. KOPPÁNY op.cit. 134. N. 87.

ARCHIVALIEN AUS DEN 15–16. JAHRHUNDERTEN ZUR GESCHICHTE DES DORFES KÜLSÓVAT

Das Dorf *Külsóvat* liegt am Ufer des Flusses *Marcal* im Komitat *Veszprém*. Der Aufsatz befasst sich mit den bisherigen unbearbeiteten Archivalien zur Geschichte und zur Namensform des Dorfes. Die erste Urkunde aus dem Jahr 1438 bezieht sich auf den Besitzer des Dorfes während des 15. Jahrhunderts, auf die Familie *Wathi* aus dem Nachbarkomitat *Vas*. In der Steuerliste des Komitates *Veszprém* aus dem Jahr 1488 kommt das Dorf unter dem Namen *Wath* vor. Im Vatikanischen Archiv befindet sich eine Bittschrift des Rektors der Dorfkirche. In dieser Supplik ebenfalls aus dem

Jahr 1488 dann der Dorfsname auch als *Vod* gelesen werden. In der Zehntenverrechnung des Bistums von *Győr* aus dem Jahr 1507 ist das Dorf unter dem Namen *Wath* erwähnt. Die heutige Wortform *Vat* also vom Familiennamen *Wathi* stammt.

DR. KINGA KÖRMENDY
H–1073 Budapest
Dob u. 80.

